

גליון תתמו + ערש"ק פרשת נצבים

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

תחילת הסליחות – "לך ה' הצדקה"

בגדר מצות תשובה ווידוי

"מקץ שנת השבע" – שנת הקהל

ההמשכה הכללית בראש השנה

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

יחלקראת שבת

וחיות פרטית השייכת לראש בלבד, כך גם בראש של השנה ישנם שני סוגי חיות, חיות כללית הנמשכת בראש השנה לכל השנה כולה וחיות פרטית השייכת ליום הפרטי של ראש השנה. ההבדל שבין שני סוגי החיות, חיות כללית וחיות פרטית, הוא, שהחיות הכללית היא בהעלם והחיות הפרטית היא בגילוי.

שני סוגי החיות האמורים, חיות כללית וחיות פרטית, למרות ששניהם הם חיות פרטית, השייכת רק לאדם בפרט, בכל זאת הם שני אופני חיות הנבדלים במהותם וענינם.

עם הקדמה כללית זו נבין המאמר שרבינו הזקן אמר ערב ראש השנה תקכ"ח.

מאמרו של רבינו הזקן בערב ראש השנה

רבנו הזקן, בבואו ממזריטש, החל לייסד את דרך חסידות חב"ד, ובמשך כמה שנים שכלל את דרך חסידות חב"ד בסדרים ידועים, שהתבטאו גם בזמני אמירת תורה ברכים, בשבתות השנה, במועדים ובזמנים מיוחדים.

מאמרי החסידות שהי' רבנו הזקן אומר אז, היו מאמרים קצרים ונאמרו בהתלהבות גדולה. זקני חסידי חב"ד שנכחו בשעת התחלת התגלות והתייסדות חסידות חב"ד, היו אומרים, שהרבי הבעיר את העולם בהתלהבותו ובעבודה שבלב שלו ושימח לבבות בני ישראל באהבת ישראל שלו.

לראש השנה תקכ"ט באו לליאזנא, אל רבנו הזקן, מספר רב של חסידים. בית הכנסת של הרבי הי' קטן מהכיל את כל האורחים. רבנו הזקן הי' מתפלל עם קהל החסידים ושימש בעצמו כבעל קורא.

והקימו אז את חצר בית התפלה, שם הי' מקום לציבור מתפללים גדול ביותר.

בערב ראש השנה אמר רבנו הזקן תורה ברכים, את המאמר הבא:

זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון. בכל ראש השנה נמשכת הארה חדשה כללית מהיום הראשון של בריאת העולם, ובראש השנה הוא הדין והמשפט על גילוי האלקות בכל העולמות, מריש כל דרגין בכל העולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשי', על ידי עבודתם של ישראל בהתעוררות גדולה בתשובה מעומקא דליבא בקול צעקה פנימית. וכתיב כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם, ואמרו רז"ל א"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה. היום של ראש השנה הוא שנה, יומא אריכתא. בשני ימי ראש השנה צריכים להיות עסוקים בתפלה ובאותיות התורה. העבודה במ"ח שעות ראש השנה היא לבטל קליפת ח"ם ולהפוך את חום הקליפה והחום הטבעי לחום אלקי בתורה ותפלה ומדות טובות.

זקני החסידים היו מספרים שעם מאמר זה גילה הרבי בחסידים את אור הנשמה, ולכולם, אפילו לפשוטים, הי' גילוי הנשמה.

^(תרגום מספר השיחות ה'תש"א עמ' 25 ואילך - ספר השיחות המתורגם ה'תש"א ע' יז-יט)

פתח דבר

בעזהי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת נצבים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס '**לקראת שבת'** (גליין תתמו), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן אמירתם, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויהי"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שכתא טבא מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקדא אני דודש.....**ב**

ובחרת בחיים – מאי קמ"ל?

מדוע נצרך רש"י למשל לבאר "ובחרת בחיים"? / איך אפשר להיות בטוח שהחלק הנבחר טוב באמת? / ביאור דברי רש"י במהות הציווי "ובחרת בחיים"

^(על פי לקוטי שוחת חיים עמ' 274 ואילך)

פנינים ...**עיונים וביאורים קצרים**.....**ה**.

חוטב עציץ – בכלל הגרים? (ע"פ לקוטי שוחת חיי"ד עמ' 114 ואילך)

במקום שבעלי תשובה עומדים (ע"פ לקוטי שוחת חיי"ד עמ' 361 ואילך)

יינה של תורה.....**ו**.

תחילת הסליחות" לך ה' הצדקה"

האם ה' צריך את עבודת האדם או "לא איכפת לי"? / מתי השפע הוא "צדקה" ומתי האדם מקבלו ביושר? / במי מתגלה "מרום וקדוש"? / ואיך ניתן להתאחד עם "חוטב עציץ ושואב מימין"? / עבודת ההכנה לראש השנה בפרשת נצבים

^(ע"פ תורת מנחם חיים עמ' 350 ואילך)

פנינים ...**דרוש ואגדה**.....**ט**

ההכנה לכריתת ברית של ראש השנה (ע"פ לקוטי שוחת חיי"ב עמ' 398 ואילך)

"יבחר לנו" ו"ובחרת בחיים" (ע"פ לקוטי שוחת חיים עמ' 281 ואילך)

חידושי סוגיות.....**י**.

בגדר מצות תשובה ויודי

יקשה במ"ש הפוסקים דרי באמירת חטאתי לוידוי אף שבש"ס משמע דהוא וידוי רק על שגגות ולא על זדונות ומרדים / יסיק ע"פ הש"ס במק"א ב' גדרים בתשובה וביודוי

^(ע"פ לקוטי שוחת חיי"ז עמ' 193 ואילך)

תורת חיים.....**יג**

"מקץ שנת השבע"

דרכי החסידות.....**טו**

ההמשכה הכללית בראש השנה

המדרש מדרש
לעילוי נשמת
האשה החשובה מרת
רחמנה חי' פחמא ע"ה
בת יכלהמ"א ר' חוב
ביסטריצק
ולובת משפחת שחור

ובחרת בחיים – מאי קמ"ל?

מדוע נצרך רש"י למשל לבאר "ובחרת בחיים"? / איך אפשר להיות בטוח שהחלק הנבחר טוב באמת? /
ביאור דברי רש"י במהות הציווי "ובחרת בחיים"

בסוף פרשתנו:

"ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת המות ואת הרע. אשר אנכי מצוך היום, לאהבה את ה' אלקיך, ללכת בדרכיו ולשמור מצוותיו וחוקותיו ומשפטיו, וחיית ורביית, וברכך ה' אלקיך בארץ אשר אתה בא שמה לרשתה. ואם יפנה לבבך ולא תשמע, ונדחת והשתחית לאלקים אחרים ועבדתם. הגדתי לכם היום כי אבוד תאבדון, לא תאריכון ימים על האדמה אשר אתה עובר את הירדן לבוא שמה לרשתה. העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ, החיים והמות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחיי אתה וזרעך" (ל, טו-טז).

ובפירוש רש"י:

"ובחרת בחיים – אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים, כאדם האומר לבנו 'בחר לך חלק יפה בנחלתי', ומעמידו על חלק היפה, ואומר לו 'את זה ברור לך'. ועל זה נאמר 'ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי', הנחת ידי על גורל הטוב, לומר 'את זה קח לך'".

ויש לדקדק באריכות דבריו של רש"י – כי לכאורה, הענין של "ובחרת בחיים" מובן הוא בפשיטות ולמה צריך לתת על זה משל מיוחד ("כאדם האומר לבנו וכו'");

ובמיוחד קשה בסיום דבריו, שהביא ופירש פסוק בספר תהלים (טז, ה): "ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי" – ולמה הוצרך "להביא ממרחק לחמו", כאשר פשט הכתוב כאן מובן היטב כשלעצמו?!

ב. ויש לבאר, ובהקדים:

נוסח המשל ברש"י הוא – "כאדם האומר לבנו 'בחר לך חלק יפה בנחלתי' כו'" (כך היא הגירסא הנפוצה ברש"י; אבל להעיר, שבדפוס ראשון ושני ובכמה כתבי-יד הנוסח הוא

המדרש מדרש
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנ
נלביק ב"ר חשיי' התשפ"א
תנצ"ה

ההמשכה הכללית בראש השנה

בראש השנה גם נמשכת חיות כללית בחיים הרוחניים של תורה ועבודה על כל השנה, ועל כן באה עבודת ההכנה של חודש אלול וימי הסליחות, שההמשכה תהיה אמיתית.

חיות כללית בחיים הרוחניים של תורה ועבודה

בכל ראש השנה נמשכת המשכה חדשה של חיות כללית על כל השנה. ההמשכה הכללית של ראש השנה היא על כל הענינים, הן הענינים הנוגעים בגוף והן הענינים הנוגעים בנפש. כלומר, גם הענינים הנוגעים בחיים בשריים וגם הענינים הנוגעים בחיים נפשיים, הנה ההמשכה הכללית שלהם היא בראש השנה.

זהו משמעות השם "ראש השנה", הראש של השנה. בכל נברא מהווה הראש את הדבר העיקרי שבו, כפי שאנו רואים באדם, שהראש הוא המקום העיקרי בו מרוכזת החיות של כל הכוחות הפרטיים המחיים את האברים, כולל הכוחות הרוחניים. זהו המשמעות של ראש השנה, שביום ראש השנה נמשכת חיות כללית על כל השנה בכל הענינים הרוחניים והגשמיים.

בראש השנה גם נמשכת חיות כללית בחיים הרוחניים של תורה ועבודה על כל השנה, ועל כן באה עבודת ההכנה של חודש אלול וימי הסליחות, שההמשכה תהי' אמיתית.

התחלת ההמשכה הכללית היא בתפלת ערבית בלילה הראשון של ראש השנה.

חיות כללית וחיות פרטית

הרי כשם שבחיות הראש ישנם שני סוגי חיות, חיות כללית השייכת לכל אברי הגוף,

"כאדם האומר 'לחבירו'". וכן הוא בפירוש רש"י על הפסוק בתהלים (שם): "כאדם האוהב אחד מבניו ומניח ידו על חלק הטוב ואומר 'את זה בחר לך'".

ויש לתת טעם לדיוק זה:

המשל מתאר מצב שבו יש פעולה מיוחדת של "מעמידו על חלק היפה ואומר את זה ברור לך" – ומזה מוכן, שמדובר בנחלה שבשטחיות קשה להמקבל בעצמו להבחין מהו ה"חלק היפה" שבתוכה, ולכן צריך שהנותן יורה לו ה"חלק היפה" ויכוון את דרכו.

אמנם כיצד יכול המקבל להיות בטוח שעצתו של הנותן היא נכונה וטובה? – על זה בא הדיוק "כאדם האומר 'לבנו' בחר לך חלק יפה בנחלתי":

בטחונו של המקבל מיוסד הוא בשני פרטים – א) יודע הוא בהנותן שאינו מוטעה, ואפשר לסמוך שהוא מכיר בבירור מה הוא ה"חלק היפה". ב) הנותן מבקש בכל לבו את טובת המקבל, ולכן אפשר לסמוך על הוראתו שהיא לטובה.

ושני פרטים אלו מודגשים במשל: א) החלק הוא ב"נחלתי", נחלת הנותן, והרי מי כמו בעל הנחלה עצמו להיות "מבין" על מהות נחלתו, ב) בעל הנחלה מדבר "לבנו", והרי מי כמו האב שרוצה באמת ובתמים בטובת בנו.

אמנם לאחר כל זה, כיון שסוף סוף מעלתו של "החלק היפה" אינה גלוי' לכל עין, לכן האב הרוצה בטובת בנו (אינו מסתפק בזה שאמר לבנו "בחר לך חלק יפה בנחלתי", וגם לא בזה ש"מעמידו על חלק היפה", אלא) מחזק וכופף את דבריו בענין זה, וכאריכות לשון המשל, שלאחרי ש"מעמידו על חלק היפה" "אומר לו" עוד פעם "את זה ברור לך".

ג. ומן המשל יובן בנמשל – שרש"י נתכוון להטעים את האריכות בכתוב כאן בענין זה של "ובחרת בחיים" (שלכאורה נראית כמיותרת):

בעיני בשר לא תמיד נראה שה"חיים" תלויים הם בעשיית טוב ובהליכה בדרכי ה', ואפשר לטעות ולחשוב שדוקא "הרע" – תאוות העולם הגשמיות – הוא מביא "חיים";

ולכן צריך הקב"ה להורות דרך לישראל עם קרובו ולכוונם אל ה"חיים" האמיתיים.

וכדי שיהודי יהי בטוח בצדקת דרכו, שה"טוב" וה"חיים" האמיתיים הם חיי התורה והמצוות, עליו להתבונן בשני הפרטים (כמו במשל – כנ"ל ס"ב):

א. העולם הוא "נחלתי" של הקב"ה, בורא העולם ומנהיגו, ואם כן יש לסמוך שהוא זה שיוודע ו"מבין" היטב מה הם ה"חיים" האמיתיים בעולם.

ב. על ישראל נאמר (פ' ראה יד, א) "בנים אתם לה' אלקיכם", ואם יהודי הוא "בן" של הקב"ה – ברור ללא ספק שהקב"ה מתכוון רק לטובתו ולזכותו וכדאי לו לשמוע בעצתו.

ולאחר כל זה, כיון שסוף סוף בעיני בשר אין אמת זו גלוי' ובהירה, לכן הקב"ה כופף ומחזק את דבריו בזה, כדי להוסיף ולזרז את ישראל שלא יתבלבלו כו' (ולהעיר מפרש"י צו י, ב; ראה יב, כג. ועוד).

גדול¹⁰ בסביבתו: רב בקהלתו, מחנך בכתתו, אב במשפחתו – להשמיע את דבר התורה והמצוות בחוגו, בחוזק וברצינות, במדה שתיצור רושם עמוק והשפעה לטווח ארוך על השומעים, ובמדה שהדבר יורגש לא רק במשך חדש תשרי ולא רק במשך כל השנה, כי אם במשך כל שבע השנים, ממעמד "הקהל" למשנהו, השפעה שתבטא בחיי יום-יום, בהתנהגות על-פי תורה ומצוות ביראת שמים, ויחד עם זה¹¹ – בשמחה ובטוב לבב.

ויהי רצון שהקב"ה – אותו מכתירים בני ישראל בראש-השנה¹², למלך ישראל ולמלך על כל הארץ – יצליח לכל אחד ואחד בביצוע האמור במלוא המדה.

ודבר זה יקרב ויחיש את הזמן¹³ בו תקוים מצות "הקהל", על כל פרטי, בבית המקדש, בביאת משיח צדקנו, בב"א.

בברכת כתיבה וחתמה טובה

לשנה טובה ומתוקה

מנחם שניאורסאהן

(נארוח מלך ח"א ע' נג ואילך, תרטס)

נדרשה קריאת קבוצת הפרשיות הנבחרות מן התורה – עלידי המרומם בעם, המלך⁶.

אחד ההסברים לכך:

התורה צריכה להחיות את כל אחד ואחד מישראל – ללא יוצא מן הכלל: אנשים, נשים, טף, גרים – להקיף את כל-כולו ולחדור לכל מציאותו, במדה המלאה ביותר ובכל הפרטים, עד אשר כל חושיו חדורים בתורה ומצוות, באלקות⁷.

כדי להשיג זאת במדה המלאה והעמוקה ביותר – נקראת התורה, בהזדמנות זו, ע"י המלך ש"אימתו עליך"⁸. הוא מעורר תחושה של אימה וקבלת-עול המבטלת את ה"אני" ואת הישות של השומע.

חובתו של רב בקהלתו, מחנך בכתתו, אב במשפחתו

המשמעות וההוראה שבמצות "הקהל" לכל אחד ואחת מאתנו: יש לנצל את ימי ההתעוררות של חדש תשרי, לשם הקהלת יהודים – אנשים, נשים וטף עד לתינוקות רכים – ב"מקום" קדוש, באוירה קדושה – ולנצל הזדמנות זו למטרה, שהיא יסודה של מצות "הקהל": למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם, ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת.

זו חובתו המיוחדת של מי שהוא "מלך",

(10) להעיר אשר לכמה דעות באם אין מלך בישראל הגדול שבדור ה' קורא פרשת הקהל. ובזהירות רב סעדי גאון (דיבור לא תשא): רב מהיר יקרא ספר במועד שמיטת (מנחת חינוך שם. ביאור להרב פערלא על ס' המצות לרס"ג, עשה ט"ז ופ' יו"ד).

(11) להעיר מספרי ואתחנן (ו, ה) ואין אהבה במקום יראה כו' אלא כו'.

(12) ראש השנה טז, א. וראה לקו"ת נצבים נא, ב. ד"ה תקעו ה'תש"א, ובכ"מ.

(13) כמחז"ל (סנה' צח, א. זח"א קיז, ב): זכו אחישנה.

(6) להעיר מסוף תענית. וברמב"ם (שם) "ויראה .. כאילו .. מפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל".

(7) כי היא חיינו וברזגמת חיות האדם כפשוטו.

(8) קדושין לב, ב.

(9) ראה חגיגה ה, ב: יחוי קמי מלכא. סהמ"צ לאדמו"ר הצמח צדק (שהשנה שנת המאה להסתלקות הילולא שלו) מצות מינוי מלך.

"מקץ שנת השבע"

המשמעות הפנימית של מצות "הקהל", גם לאחר חורבן בית המקדש, היא שיש להקהיל יחידים, אנשים ונשים וטף, באווירה קדושה, ולהחדיר בהם תחושה רצינית של קבלת עול מלכות שמים לקיום התורה והמצוות גם בזמן שלאחד מכן. פעולת "הקהל" כללה כינוס כל בני העם מן הנעלים עד הנחותים, אך קריאת התורה היא ע"י המלך כדי לעורר קבלת-עול

המקדש, את העם: אנשים, נשים וטף, כולל תינוקות רכים,³ לשם שמיעת שורה של פרשיות נבחרות מן התורה, שנקראו על-ידי המלך. דבר זה הי' צריך להיעשות בהזדמנות הראשונה⁴ בשנה בה ישנה אפשרות להקהיל את העם (בחג הסוכות - כשבני ישראל עולים לירושלים).

למרות שמאז חורבן בית המקדש - עד לבנינו במהרה בימינו - אין נוהגת מצות הקהל, הרי התורה והמצוות הם נצחיים. גם אותן המצוות הנוהגות רק בזמן הבית - תוכנן הרוחני הפנימי הוא בעל משמעות (במועד הקבוע של היום או השנה) לכל הזמנים ולכל המקומות, והדבר צריך לבוא לידי ביטוי ולהתבצע באופן מתאים (תפלות - באותו זמן של היום בו הוקרבו הקרבנות וכד').⁵

התורה - לכל אחד וע"י המלך

מצות הקהל כללה שתי נקודות שממבט ראשון הן נראות כמנוגדות: מצד אחד נדרשה פעולה של "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך", של כינוס כל בני העם, מן הנעלים ביותר ועד לנחותים ביותר, דבר המורה שכל אחד וכל אחת, מבלי להתחשב במעמדו ומצבו, שייכים לדבר, ואילו מצד שני

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשכ"ו

ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל

אשר בכל מקום ומקום

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

נוסף על הענינים, דבר שנה בשנה, שכל חג, גם חג ראש השנה, מביא בכנפיו משנה לשנה -

ענינים שגם אותם יש לראות ולחיות כחדשים¹, ככל עניני התורה והמצוות שהם חייו וכוחו של איש ישראל ("כי הם חיינו ואורך ימינו"), והרי החיים הם תמיד חדשים ורעננים, גם באדם שחי שנים רבות -

ישנם דברים מיוחדים, הקשורים בשנים מסוימות, והם, לכן, בעלי משמעות מיוחדת באותן שנים.

נצחיות מצוות הקהל

שנת ה'תשכ"ז, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, היא שנה של "מוצאי-שביעית" (השנה שלאחר שנת השמיטה), בה מתוסף ענין מיוחד: מצות הקהל, שהיא "עמוד חזק וכבוד גדול בדת"².

בזמן שהי' בית המקדש קיים הי' צורך להקהיל בשנה זו, "מקץ שנת השבע", בבית-

(1) ספרי דברים (ו, 1) - יותר מזה ברש"י שם (יא, יג. כו, טז) "חדשים".

(2) וילך לא, יב. ס' החינוך שם. וברמב"ם סוף הל' חגיגה ש"קריאה זו... לחזק דת האמת".

ד. והנה, לאחר כל מה שנתבאר בהדמיון בין המשל והנמשל - הרי כד דייקת קיים חילוק גדול ביניהם, והוא:

בהמשל, אפשר להבין שהבן מקבל בנקל (לפי ערך) את דברי אביו בענין טיב נחלתו, שהרי אין טענה הסותרת את דבריו;

אבל בהנמשל, הרי לא זו בלבד שאין רואים (תמיד) בעיני בשר כיצד ההליכה בדרך התורה והמצוות מביאה "חיים", אלא יתירה מזו - שהמצב בעולם מראה (לעתים) את ההיפך הגמור, שדוקא "דרך רשעים צלחה" (ירמ' יב, א) ו"נופת תיטופנה שפתי זרה" (משלי ה, ג)!

ולכן אין רש"י מסתפק בהמשל, אלא ממשיך ומביא הפסוק בתהלים - "ועל זה נאמר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי", הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך", שיש לבאר כוונתו בזה (בקיצור, ועוד יש להאריך בזה):

אמירת הקב"ה לישראל "ובחרת בחיים" אינה הוראת דרך בלבד נכמו במשל, שהאב מורה לבנו בדיבור, אלא נכללת בזה גם פעולה של "תומיך גורלי", שהקב"ה כביכול "מניח את ידו" של היהודי "על גורל הטוב";

והיינו, שכדי לחזק את ישראל בבחירה "בחיים", הקב"ה [אינו מסתפק בדיבור והוראת דרך בלבד, אלא] מראה לישראל בגשמיות את "גורל הטוב", ועד שמזמן לזמן אפשר לראות בעיני בשר כיצד על ידי עשיית טוב, תורה ומצוות, מקבלים "חיים" כפשוטם, באופן שאפשר למשש זה "בידיים" ("הנחת ידי על גורל הטוב") -

שזה מאמת אצל יהודי שאכן עשיית הטוב היא "גורל הטוב" ו"חלק היפה" גם בחיי העולם הזה, ודו"ק בכ"ז.

(3) ראה רמב"ן עה"ת שם. גו"א (על פרש"י עה"ת). ובמנחת חינוך (שם) "נראה דתיכף שיצאו מכלל נפל!" (ועפ"ז גם בספק צריך להביא - שה"ז מ"ע מה"ת) ועד"ז הוא בכלי יקר.

(4) כפשוטו של מקרא "בבוא כל ישראל גו" - שמוסיף ומבאר הטעם.

(5) ברכות כו, ב.

במקום שבעלי תשובה עומדים

ושבת עד ה' אלקיך
(ל.ב.)

כתב הרמב"ם "אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו" (הל' תשובה פ"ז ה"ד). והקשו המפרשים, הרי דבר זה במחלוקת שנוי, דבברכות (לד, ב) איתא "א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלקים זולתך ופליגא דר' אבהו דא"ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין", ואיך פסק הרמב"ם כר' אבהו נגד ר"י, הרי אין הלכה כתלמיד במקום הרב?

ויש לבאר זה בתרי אנפי:

א. ידוע בכללי הש"ס שבדרך כלל הלכה כש"ס בבלי נגד הירושלמי והמדרשים. אך במה דברים אמורים, כאשר ברור הדבר בירושלמי, משא"כ כאשר בבבלי הדבר נשאר במחלוקת או בספק הרי לפי כמה דיעות אזי ההלכה כמקום ששם הדבר ברור. והנה, בנדו"ד כן הוא, דבש"ס נשאר במחלוקת אבל בזהר (זח"א לט, א. קסט, ב. זח"ב קו, א) נקט בפשיטות כדעת ר' אבהו, ולכן כן פסקינו.

ב. בשל"ה (בהקדמה חלק בית גדול לו, א) מביא דעות ר"י ור"א שם בברכות, ומסיים "דע כי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ואף שתלמודא אמר ופליגא, ר"ל הם מחולקים, כל אחד מדבר בענין בפני עצמו כו', צדיק גמור עדיף מבעל תשובה כשהוא מיראה, ובעל תשובה עדיף מצדיק גמור כשהוא שב מאהבה".

ועפ"ז מבואר פסק הרמב"ם, כי הרמב"ם

אינו מדבר במעלה הפחותה שבבעלי תשובה אלא בבעל תשובה ששב מאהבה - ש"אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם" (רמב"ם שם).

חוטב עצץ – בכלל הגרים?

ועך אשר בקרב מחנך מחוטב עצץ עד שואב מימך

מלמד שבאו כנענים להתייר בימי משה בדרך שבאו נבעונים בימי ירדשה... ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים (כס, י. רש"י)

במדרש תנחומא איתא "מלמד שבאו הגבעונים אצל משה ולא קבלן". אך רש"י שינה מלשון המדרש והוסיף תיבת "להתייר", וכן השמיט הא ד"לא קבלן". ומשמע שמפרש את הכתובים שמשא קבלן ונתגייירו בפועל. וצריך עיון מנא לי' הא?

ויש לבאר בפשטות:

לקמן מפורש בכתוב שכל אלו שנמנים בכתוב כאן הם העוברים "בברית ה' אלקיך ובאלתו", והיינו, ברית לקיום המצוות. וא"כ, פשוט שה"חוטבי עצים" הרי הם בכלל בני ישראל, ולכל הפחות בכלל הגרים, דא"כ, הרי אינם שייכים כלל לעבור בברית על קיום המצוות!

ועל כרחנו לפרש ש"מחוטב עצץ עד שואב מימך" הם פרטים ופירוש ד"גרך אשר בשעריך".

וכן מוכח גם מזה שלא נאמר "וגרך גו", חוטב עצץ ושואב מימך", על דרך לשון הכתוב לפני זה "טפכם נשיכם וגרך", אלא "מחוטב עצץ עד שואב מימך", והרי זה כלשון הכתוב "כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה" (בא יא, ה), ש"מבכור פרעה גו' עד בכור השפחה" הם פרטיו של "כל בכור בארץ מצרים" הנאמר לפני זה, וכן עד"ז בעוד כתובים.

אב"ל מאידך גם חרטה וכפרה על העבר עד שימחלו מן השמים ה"ה בכלל שלימות קיום התשובה עצמה, אלא שאינה מעצם גדר החיוב ממש ולכך אינה מעכבת (עיי' מנ"ח מצוה שסד ועוד), ולכך אף באיסורי תורה שאינן מתכפרים לעולם כמוליד ממזר דלעיל, עצם חיוב תשובה שייך ב' כשמקבל על עצמו ע"י להבא לא לעשות איסור, כי חיוב תשובה עצמו הוא רק החיוב ע"י האדם לעשות מעשה תשובה אבל אי"ז מכלל החיוב שיתקיים המבוקש והתכלית שבמעשה התשובה שיימחל לו מן השמים, אלא שסו"ס כיון שזהו המבוקש והתכלית מתוכן המצוה שעושה - הרי מחילה וכפרה זו גורמות לידי שלימותה של גוף מצות התשובה (ולכן מנו הפוסקים ביחד עם התשובה דרכים ומעשים שונים הגורמים מחילה וכפרה, ראה שערי תשובה לר"י, חובות הלבבות, אגרת התשובה לרבינו הזקן ועוד).

והנה פשוט שקיום מצוה שייך דוקא מחיים, וכהא דאמרו בשבת ל ע"א במתים חפשי, וא"כ כשם שמצות תשובה היא דוקא מחיים, גם כפרה שבגדר שלימות מצות תשובה היא דוקא כפרה מחיים. וזהו שרצה ראב"ע לחדש, דגדר "חילוקי כפרה" הוא דוקא כפרה כסניף ושלימות לקיום מצות תשובה, ולכן רק כפרה המתקיימת בחיים היתה בכלל, משא"כ רמב"ח מירי בכפרה כענין בפ"ע ולא כשלימות התשובה, ולכך מנה חלול השם בכלל כפרה אף שכפרתו לאחר מיתה. ועיי"ע נפקותא לדינא שאפ"ל ביניהם, בלקו"ש ח"י אחרי ג הערות 64, 94.

ומעתה יש לומר דהוא הדין בענין

הוידוי שיש בו ב' הגדרים הנ"ל, עצם המצוה ושלימות המצוה (שהרי הוידוי הוא הוא התשובה, כי ענין וגדר הוידוי הוא שמוציא תשובתו בפיו, עיי' לקו"ש חלק לח נשא בארוכה), דגוף החיוב הוא מה שנוגע לקבלה על לעתיד לקיים דיני התורה, פי' דזה שמודה ומתוודה שמה שעשה הוא חטא הוא כמו הקדמה וסניף לזה שמחליט עתה שלא לעשות עבירה, דכיון שמכיר עתה שהמעשה שעשה הוא דבר שאסור על פי התורה לכך גומר בלבו שלא לעשותו בעתיד. אבל אין העיקר כאן בעצם מה שמתחרט על החומרה הגדולה בזה שהוא עשה העבירה ההיא, רק עצם הידיעה וההכרה שמודה דמעשה ההוא הוא איסור תורה, ולזה אף האומר "חטאתי" בלבד ולא פירש שעשה מתוך מרידה וזדון, רק מזכיר עצם מעשה האיסור שעשה (ד"חטאתי" היינו אפי' בשגגה, כלומר שבאמירה זו רק מכריז על המעשה ההוא שהוא מעשה איסור, בלי לרמז באיזה אופן חמור עשאו הוא), שפיר יצא עצם החיוב של וידוי.

ומ"מ שלימות הוידוי לכתחילה הוא דוקא כשמזכיר "אנא השם חטאתי עויתי פשעתי כו' והרי נחמתי ובורשתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה" (ובסהמ"צ מ"ע עג נקט בנוסח וידוי השלם גם להוסיף בקשת כפרה), כי אז יש כאן גם חרטה ע"י העבר ע"מ שיתכפר לו וכו', ולענין זה צריך להתוודות ולהתעצב על אשמתו במה שהזיד ומרד וכו', כיון שמשלימות התשובה הוא שיהי' גם וידוי על העבר ולא רק קבלה לעתיד, ולכן צריך לפרט כל הלשונות דחטאתי עויתי פשעתי כו'.

תחילת הסליחות "לך ה' הצדקה"

האם ה' צריך את עבודת האדם או "לא איכפת לי"? / מתי השפע הוא "צדקה" ומתי האדם מקבלו ביותר? / כמי מתגלה "מרום וקדוש"? / ואיך ניתן להתאחד עם "חוטב עציץ ושואב מימך"? / עבודת ההכנה לראש השנה בפרשת נצבים

ראשית הסליחות שאומרים במוצאי שבת קודש, לאחר הקדמת תפילת "אשרי", הוא הפסוק (דניאל ט, ז) "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים".

ויש לבאר מה שנרמז בפסוק זה שהוא תחילת הסליחות, אשר בו טמון עניין יסודי ונעלה ביותר בעבודת ההכנה ליום הדין, ובו יבואר כיצד יש לו לאדם לגשת אל הקודש, ואיך יוכל להשפיע עליו רוב שפע קודש מאדון כל.

עבודה נעלית זו רמוזה גם בפתיחת פרשתנו "אתם נצבים היום כולכם . . מחוטב עציץ ועד שואב מימך", שפרשה זו היא הכנה לראש השנה ונקראת לעולם קודם ראש השנה, וכפי שיתבאר.

עבודת האדם – "צורך גבוה" או "לא איכפת לי"

ותחילה יש לבאר מה שאומרים כלפי השי"ת "לך ה' הצדקה", שיש לפרש בזה שנתנתו של השי"ת היא בתורת צדקה בלא שהמקבל הוא ראוי אליה.

כי הנה, במתן אדם אל זולתו ייתכנו אופנים שונים: יש והאדם מקבל תמורה על נתינתו, וכמו מוכר המקבל את דמי המקח מידי הלוקח ותמורתם נותן לו את החפץ; יש שנותן זאת במתנה אל רעהו, וגם באופן זה הרי יש תמורה כל שהיא לנתינתו שהרי "אי לאו דעביד לי" נייחא לנפשי לא הוה יתיב לי מתנתא" (ראה גיטין ג, ב ועוד); ויש נתינה שהיא בתורת צדקה, והיינו שאינו מצפה לקבל מאומה מאת המקבל ונתינתו היא ללא תמורה כלל.

[בהבא לקמן, ראה של"ה שער הגדול כט, ב ואילך (שהביא מעבודת הקודש חלק העבודה בתחילתו), ובמאמר ד"ה "לא תהי' משכלה" תשי"ב – תורת מנחם ח"ד עמ' 324 ואילך].

לקראת שבת

הש"ס, דתחילה מנה ראב"ע הג' של מנינו, ואח"כ הוסיף בל' "אבל מי שיש חילול ה' בידו" את זה שאינו מן המנין, משא"כ להמהרש"א הל' צ"ע. ומה שלכאור' מ"ע אינה "חלוקה" מאחר שאין בה דבר עם התשובה, אפ"ל דסו"ס זה גופא היחודיות כסוג ו"חלוקה" בפ"ע – שאי"צ עוד מלבד התשובה, וגם י"ל דלא הרי תשובה על מ"ע כהרי תשובה על מל"ת, חמורות וכו'. ועוד י"ל ואכ"מ.

ועדיין צלה"ב בתי' העקידה גופא דהך סברא, למה כפרה דלאחר מיתה לא ייקרא שמה כפרה מאחר שסו"ס מתכפר העוון ואינו נענש לעוה"ב (עיי' אגרת התשובה רפ"ב), וגם עדיין צריך להגדיר יותר הפלוגתא בין רמב"ח לראב"ע אי חשיב כפרה.

והנה אי' ביבמות כב: גבי ממזר המחוייב בקללת אביו, דמקשי דבאיסור זה כתיב "ונשיא בעמך לא תאור", והאי אב (שבא על ערוה והוליד ממזר) לאו בגדר "עושה מעשה עמך", ומשני דהיינו בשעשה תשובה, ואף שהמוליד ממזר לאו בר תשובה הוא לענין תיקון חטאו, "מעוות לא יוכל לתקון", מ"מ די' לתשובתו להחשיבו "עושה מעשה עמך". חזינן דאף מי שאין עונו מתכפר ונמחל כלל, ונשאר הפגם והקלקול בעולם, מ"מ יצא ידי תשובה והוי "עושה מעשה עמך". וביאור הדבר הוא דמצינו מתבאר מל' הפוסקים דעיקר גדר מצות תשובה אינו תענית וכפרה וכו', אלא עצם ההחלטה שלא לחטוא עוד, עיי' ל' הרמב"ם להלן פ"ב ה"ב ואגרת התשובה לאדמו"ר הזקן פ"א, והיינו דהעיקר הוא הקבלה על להבא ולא חזרה והכפרה על העבר.

בי"ד ועשה תשובה תשובה תולה ויוהכ"פ תולין ויסורין ממרקיין כו', אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביוהכ"פ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת כו'. ע"כ. והק' המפרשים מהו שהשיב ראב"ע לרמב"ח דלא ארבעה הן אלא שלשה, הא אף הוא מנה ארבעה חלוקי כפרה – עשה, לא תעשה, כריתות ומיתות בי"ד וחילול השם.

והמהרש"א כ' דלראב"ע ג' הם כי התשובה ה"ה "עם כל אחד ואחד", וא"כ מצוות עשה אינם חלוקה בפ"ע כיון שאין להם כפרה אחרת ומיוחדת שאינה בשאר החלוקות. ולתי' לכאורה קשה דראב"ע לא חידש דבר מהותי באמרו דלא ד' הן אלא ג', ונראה כמחלוקת סתמית איך נכון להגדיר המנין (שהרי גם רמב"ח ודאי סבר בשיטה אחת עמו דעל מ"ע די בתשובה), ויותר מסתבר דמחלוקת מהותית יש כאן (והרי אי"ז רק שאלה ותשובה אלא היא פלוגתת תנאי, כי בתוספתא שם אכן נקיט כמנין רמב"ח בשאלתו).

ובס' עקידה בפרשתנו ש' סג ד"ה ועתה ראה כתב דג' הן כיון שחלוקה האחרונה אינה מן המנין, דבחלוקי כפרה נמנים רק אלו ש"האדם יתכפר בהם בחייו", ולכך אין חילול השם במנין כיון שהוא דבר ש"לא יכופר עד ימותו" (ולדידי' צ"ל דזה שבמ"ע די בתשובה לבדה הוי שפיר חלוקה וסוג בפ"ע, ובפרט את"ל דלא הרי תשובה על מ"ע כהרי תשובה על מל"ת וחמורות, ועוד י"ל ואכ"מ). ולפ"ז דברי ראב"ע הם חידוש מהותי, דגדר כפרה הוא דוקא מחיים. ותי' זה עולה יפה יותר בל'

והנה הרמב"ם בריש הל' תשובה כ'
"כיצד מתודין, אומר אנא השם חטאתי

"צדקה", כאדם הנותן בלא שקיבל תמורה וטובת הנאה כלל.

ונמצא שההשפעה מאור הקדושה כפי שבאה אחרי הצמצום היא תמורת עבודת בני ישראל, וההשפעה מעצמותו ית' היא בתורת צדקה ואינה נחשבת תמורה אל העבודה. והוא מה שאומרים בסליחות "לך ה' הצדקה", שכאשר ההמשכה היא ממהותו ועצמותו ית', הנה ל"צדקה" תיחשב, כי אין העבודה נחשבת לכלום לגביו.

"לך ה' הצדקה" – על ידי "ולנו בישת הפנים"

ומעתה יש לבאר הכיצד יבוא האדם למדרגה זו שיומשך לו שפע מאת הבורא ית"ש עצמו שלא על ידי צמצומים והתלבשות, השפעה שבבחינת "צדקה".

עבודה זו נרמזת בהמשך הכתוב "ולנו בישת הפנים":

הדרך שבה יכול האדם לקבל השפעה מעצמות הבורא, היא כאשר ירגיש היטב כיצד "לנו בישת הפנים", עליו להגיע להכרה והרגשה מוחשית אשר באמת כלפי הבורא ית"ש הוא אינו תופס מקום כלל, ואינו יכול להיחשב אצלו למאומה.

וכאשר מגיע למצב שמרגיש שאינו תופס מקום כלל, ואין לו שום מציאות אלא הוא בטל ומבוטל בפני אדון כל, אזי נעשה הוא ל"כלי" ראוי שתימשך בו ההשפעה שבתורת "צדקה" מעצמות הבורא ית"ש.

והוא מה שאמר הנביא (ישע' נז, טו) "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", שמי הוא זה אשר בו שוכן ובו מתגלה "מרום וקדוש", הרי זה מי שנמצא בהרגשה של "דכא ושפל רוח", שמשפיל עצמו ובטל לגמרי אל יוצר כל.

"אתם נצבים" – לאחרים כאחד

עבודת הביטול אל הבורא נתבארה בריש פרשת ניצבים שלעולם נקראת קודם ראש השנה:

"אתם נצבים היום" – קאי על יום ראש השנה (ראה פנח רזא סוף פרשת ניצבים. לקוטי תורה ריש פרשת ניצבים), ובין בני ישראל הניצבים לפני השי"ת ביום הדין פרט הכתוב עשר מדרגות, מתחיל ב"ראשיכם שבטיכם", ועד "חוטב עציך ושואב מימך", וכל אותן עשר המדרגות וסוגים שבישראל, הרי הם עומדים באופן של "כולכם", באחדות ובהשוואה.

ובכדי שיוכל יהודי שהוא "ראשיכם שבטיכם" לעמוד בהשוואה אמיתית עם חוטב העצים ושואב המים, הרי צריך לזה עבודה ויגיעה, שיבטל עצמו וישבור הרגשת מציאותו העצמית עד כדי כך שירגיש עצמו בהשוואה אמיתית אל חוטב עצים נחות ושפל.

ועבודה זו היא הכנה אל יום ראש השנה, שבו מבקש האדם השפעה גשמית והשפעה רוחנית, שכאשר מעמיד עצמו במצב של ביטול מוחלט אל הבורא, וממילא מתאחד עם כל יהודי באשר הוא, הרי נעשה כלי להמשכה מעצמות הבורא ית"ש, ואזי נשפעות עליו כל ההשפעות בגשם וברוח במרחב ובהפלגה – "לך ה' הצדקה".

ההכנה לכריתת ברית של ראש השנה

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם גו'
עד שואב מימך. לעברך בברית ה' אלקיך גו'
(כט, ט-יא)

בספר לקוטי תורה (ריש פרשתנו) מביא כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע אשר "פרשה זו (נצבים) קורין לעולם קודם ראש השנה". וטעם הדבר, כי פרשת נצבים שייכת לראש השנה:

כתיב "אתם נצבים היום" – ש"היום" קאי על ראש השנה (פנח רזא סוף פרשתנו), שהוא "יומא דדינא רבא" (תרגום לאיוב ב, א). ובבוא "היום", יום ראש השנה, צריך להיות "אתם נצבים גו' כולכם" – שכל הנשמות כולם, מ"ראשיכם שבטיכם" ועד ל"שואב מימך", צריכים להתייצב כולם יחדיו "לפני ה'" באופן של "כולכם".

וממשיך בכתוב "לעברך בברית ה' אלקיך" – שענין זה הוא הכנה לכריתת הברית שבין הקב"ה לישראל ביום ר"ה:

התוכן דכריתת ברית אצל שני אוהבים הוא שכורתיים ברית ביניהם שלא תיפסק אהבתם. דמכיון שאהבתם זה לזה היא מצד הטעם, אם משום שאחד מכיר במעלותיו של השני, או שאוהבו כדי שהלה יאהבהו ותצמוח לו מכך טובה, הרי, כאשר רואה בעצמו חסרון וחושש שמא ירגיש חברו בדבר ומתוך כך ייגרם רפיון באהבתם, הרי העצה לזה היא, שכאשר אהבתם היא עדיין בתוקפה, עושים ביניהם כריתת ברית שהאהבה תתקיים לעד. כי, כריתת ברית היא למעלה מטעם ודעת, היינו, שמניחים את השכל על הצד, וכורתיים ביניהם ברית ששום דבר שבעולם לא יחליש את האהבה, ותהי' לעד ולעולמי עולמים.

וכך גם לגבי האהבה שבין הקב"ה לבין ישראל, שבבוא ראש השנה, שאז האהבה היא בתוקף גדול, נעשית אז כריתת ברית, שבנ"י מתקשרים אל הקב"ה בקשר שלמעלה מטעם ודעת, כך ששום דבר שבעולם לא יהיה מסוגל

להחלישה.

וכדי לעורר את הקב"ה, כביכול, להתקשר עם נשמות ישראל למעלה מטעם ודעת, הרי זה ע"י העבודה ד"כולכם" – באחדות ישראל אמתית, שזוהי ההתמסרות שלמעלה מטעם ודעת, שהרי ע"פ השכל אין קשר בין "ראשיכם" ל"שואב מימך", אך ע"י התמסרות זו פועלים שגם הקב"ה יתקשר עם נשמות ישראל באופן שלמעלה מטעם ודעת.

"יבחר לנו" ו"ובחרת בחיים"

החיים והמות נתתי גו' ובחרת בחיים
(ל, יט)

פרשת נצבים "קורין לעולם קודם ר"ה" (לקו"ת ריש פרשתנו), ומכיון ש"הכל הולך אחר החתום" (ברכות יב, א), הרי מובן שבסיום פ' נצבים מרומז הקשר בינה לראש השנה:

ראש השנה הוא הזמן שבו מעוררים את בחירת הקב"ה בעם ישראל, כמו שאומרים ומבקשים לפני תקיעת שופר "יבחר לנו את נחלתנו". והנה, הדרך בה מעוררים את בחירת הקב"ה בעם ישראל היא ע"י בחירת ישראל בהקב"ה, וענין זה מבואר בסוף פרשתנו במה שכתוב "ובחרת בחיים" – בחירת ישראל בהקב"ה.

וכמו שבחירת ישראל בהקב"ה היא גם מצד החשבון שדרך התורה והמצוות היא הדרך הכי טובה, וגם בחירה מצד הנשמה ולמעלה מהטעם ודעת, ובאופן שאין שום דרך אחרת, הנה כן הוא גם בבחירת הקב"ה בעם ישראל, שבגלוי היא באופן ש"והייתם לי סגולה מכל העמים", דישנם עמים אחרים, אך "הם בעיני ולפני לכלום", ו"חבתכם נכרת" (יתרו יט, ה. רש"י שם), אך שורש בחירה זו הוא מצד זה שבחר הקב"ה בבחירה שלמעלה מהטעם ודעת בעם ישראל באופן ש"להחליפם באומה אחרת איני יכול" (פתיחתא דרות רבא ג. ועוד), וישנם רק "ישראל ומלכא בלחודיה" (ראה זח"ג לב, א), ואין מקום כלל ח"ו לעם אחר.